

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԱԳԻՐ

Ս. ԳԵՂԵՍԻ ԱԶԳ. ՀԻՒՄԱՆԻՏԱՆՈՅԻ

ՀՈԳԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

1878 թվականի 16—1882 թվականի 34

(Երևանի մարզի 1911 թվական)

Արանց Հիւանդանոցի մեր տե-
սութիւններն ընելէն յետոյ՝ անց-
նիմք միւս յարկերուն :

Արանց Անկեղանոցն ունի այժմ
45 անկեղանք, որք են, բայտ Տե-
ղեկաբերէ կարտ, անտէր, ան-
դամայրոյժ և անկարող ունէ աշ-
խատութեան :

Արանց Երանոցն ունի 30 ծեր-
բոյժ, որք ըստ կտակի ազգային մեծ
բարերար երկանկալիչատակ Պեղ-
ճեան Յարութիւնի արեւոյժի ի-
րենց կեանք վերջին օրերուն մէջ
կը վայելէին ամեն իմամբ, իմամբ,
ոչ թէ միայն նիւթապէս՝ այլև
բարոյապէս, ուսումը մի թշուա-
ռաց լրագրեր և մատեններ
յընթերցումն, և արտօնութիւն
ի հարկին աստ ու անդ. շրջագա-
յեւու և դուռնապանալու, որպէս
զի ամսեր իրենց հնաւուրց տը-
խուր սիրտն ի գեղադուարձ տե-
սարանացն ընտելութեան :

Արանց Յիմարանոցն ունի 36
յիմարներ՝ որք կը իմամուխն ըստ
սոյն գովելի յայտարարութեան
Տեղեկաբերէ, առանց զրկանաց
գանդի, խտուրթեան, և փոխա-
նակ շրջակայի՝ ունին յատուկ ա-
թուներ և քանակներ, Յիմարաց
արքի 36 թիւն պէտք չէ ուս-
մանուարել, վասն զի իրարման
չիւր տարի գրեթէ հարիւրաւոր
խելագարներ կը թիւն կուգան և
կը իմամուխն և կը դարմանուին
ամէն կարելի միջոցներով :

Արանց Երանոցն ունի 78 ապուշ-
ներ՝ որք ոչ նուազ քան զյիմարս
կրտամբ արժանի են գթոյ և
կարեկցութեան, և գոհ եմք որ
մարդասէր Հոգաբարձութիւնն
այս եղբիւրեաց միջնորդութեան
մասին ամէն հոգածութիւն ի
գործ դրած է :

Անառականոցն ունի 50—60
անառակ տղայք, որոց պատա-
նեկան ընտան ընտանութեան
զգայման համար բարոյական մի-
ջոցներ միայն ի գործ դրուած են,
զոր օրինակ բարոյական խրատ-
ներ, բարի օրինակներ, զրուսե-
ցուցիչ հրահանգներ, վերապէս
տեսակ մը դաստիարակութիւն
քանթէ խտուրթիւններ ու պա-
տիժներ, Հոգաբարձութիւնն այս
առթիւն ևս անկեղծօրէն կը խոս-
տովանի այսպիսի տղայոց յատ-
կացեալ չէնքի մը կառուցման
կարեւոր պէտքը, զոր չէ կրցած
ընել առ գրամական անձկու-

թեան, և այս մասին բարեկերպ ազ-
գայնոց ուղարկութիւնը կը խնդ-
րէ :

Կանանոցն ունի զանազան ու-
րոյն ուրոյն սրահներ, ինչպէս
Հիւանդանոցն, Անկեղանոց, Հիւ-
րանոց, Որբանոց և Յիմարա-
նոց, կը կառավարուին Անկեղանոցի
յար և նման օրինօք և իմամբ
իւրեւ երկուս մի ընտանիք ի
միում տան :

Կանանց Հիւանդանոցն ունի 8
հիւանդ, Անկեղանոցն՝ 34 անկեղա-
լիւրանոցն 28 ծեր կանայք, Որ-
բանոցն 18 աղկուհիք, որք կու-
սանին ընթերցանութիւն, գիր,
կար, գուրպազ գործելու և այլն իսկ
Յիմարանոցն ունի 28 իմար կա-
նայք, Հոս կը վերջնալոր Տեղե-
կաբերէ այն մասը, որ կը վերա-
բերի ազգային այն անկեղա դա-
սուն, որ իր կարտի առաւելա-
պէս նիւթական և բարոյական
իմամբ, և կակի միւս մասը, որ
կը վերաբերի ազգային այն անկե-
ղա դասուն, այն թշուառ դա-
սուն, զոր սովորական բարձրագոյն
և հեղձամիջոցիկ ձայնիւ քայցըր
մեղ կուէր ՈՐԲ, որք կը կա-
րտին ոչ թէ միայն նիւթապէս
և բարոյական իմամբ, այլ և մը-
տաւորական այսինքն իմամբ ի
մասին լուսաւորութեան մը-
մտաց նոցա, որպէս զի սորա ի
հասանել ժամանակաց՝ կարեւոր
ինքնինքնին կառավարել և չի-
նին ինչի ազգին և մարդկութեան
հասնապաշտ ինչիւր և ինչիւր
լով անմահ եղիչէն այն լուսածը-
րան խօսքը. «որքոր մարմնոյս հո-
գի է կենդանութիւն, իսկ հոգ-
ւոյ և մարմնոյ՝ ՄիՏԳԻ են կառա-
վար » :

Տեղեկաբերէ այսպէս կակի Ս.
Փրկչեան ՈՐԲԱՆՈՅԻ մասին. «նախ-
կին Որբանոցի չէնքն անյարմար
և ողբապահիկ կանոնաց հակառակ
լինելով՝ Հոգաբարձութիւնն մը-
տածմանց առարկայ եղած էր :
Այս մասին ինչ յատակադիմ որ
կը պատրաստէր, միշտ խոչընդո-
ւողք պատճառներով, որ այս
բարենպաստիկ գործը պատկեր-
յոյս մի չունէր » :

Գոհունակութեամբ հարկ է
յիշատակել, որ Ձեր Բարձր Սըր-
բազմութեան միջնորդութեամբ
Հոգաբարձութիւնն կարգադրե-
լով հանգուցեալ Մասնէեան Ա-
ւելքան աղայի ժառանգական
ինչիւրն, յաջողեցաւ 530 ոսկւոյ
գումարն ձեռք բերելով՝ մեծ
դպրոցին կից ուրիշ վարժարան
մի ի հիմանէ կառուցանել, որուն
համար ծախք եղաւ 69,730 1/2 դու-
րուշի գումար մը » :

Կարակառուոյց այս որբանոցն ու-
նի իւր թանգարանն ու Հիւրանո-
ցը, յորս Գասարան, մի ընտեա-

րան և մի Երանոց (1), Բարձրա-
դոյն կամ յորդոյդ Գասարանն
այժմ կայ 4 աշակերտ, երկրորդ
Գասարանն՝ 25, երրորդ Գասա-
րանն՝ 32, առաջին Գասարանին
մէջ 30 ընտեարանի և կրկին
ժողովոցայ մէջ 92, ընդամենը 183
աշակերտ :

Հոգաբարձութեան պաշտօնու-
մարութեան առաջ աշակերտաց
թիւն եղած է 134, իսկ այժմ կը
յարգի 183ի, թէ աշակերտք և թէ
աւանդելի ուսումներ յաւելեալ
կը տեսնուի արդի կրթութեւն հո-
գաբարձութեան կողմէն :

Աշակերտաց 143ը Գասարանի
են և 38ը ու Պարսիցի, ի հօրէ և
ի մօրէ որ աշակերտաց թիւն է
33, Այսպիսի աշակերտաց մէջ
միայն 30 թշուառք կան, Տե-
ղեկաբերին մէկ ծանօթ աղբիւր կը
տեսնուի որ թշուառ ըստածը
մասնական 20 զորն մինչեւ 86
զորն է 100—120 զորն ամսական
տուող հազիւ 3 տղայ կան :

Ձիւր չափ գաւառացի աշա-
կերտք վարժարանին ճամբուր
են, թէ ուսման փոյթ և թէ բա-
րի վարք չունենանուն համար,
ճանապարհածախուց գումարն ալ
Հոգաբարձութեան կողմէն վճար-
ուելով :

Երեւելի մեղ հարցանել, թէ
Հոգաբարձութիւնն արդեօք այդ
արտաքեալ տղայոց ուղղութեա-
նն ու հզաւորութեան համար
չգտաւ արդեօք մի միջոց, Այդ-
պիսի տղայոց արտաքուստ՝ աղ-
բին մէջ աւելցնել է, կարծեմք
քանի մը պղտի չարածներն
Աւելորդ չէմք համարիլ նաև
աստանոր հարտարակել Տեղեկա-
բերին մէջ նշանակել դաստիա-
րակաց և դասատուաց ցանկը,
յականէ յարմարեալ :

Տ. Մ. Բազմապար Գասարան կը-
րծնագիտութեան :

Աւելորդ է. Տ. Մասնէեան, ու-
սումնապետ և դաստիարակ Մի-
ղաբարձութեան :

Խաչատուր է. Էլմասեան, ընդ-
հանուր կառավարիչ և դաստիարակ
Աղբ. պատմութեան :

Տիգրան է. Մանապեան, դա-
ստիարակ Հայկաբարձութեան :

Միհրան է. Արիկեան, դասա-
խօս Տաճկանի :

Միկոն է. Կիւմարեան, դա-
ստիարակ Պարսկանի :

Թարութիւն է. Թիւրքեան, թը-
ւաք և Այլարհագրութեան :

Գեորգ է. Ասատուրեան, դա-
ստիարակ Ռուսիոյ և Մարմնամար-
զութեան :

Նիկողայոս է. Թաճկեան, դա-
ստիարակ Երաժիշտ և Հայագրու-
թեան :

(1) Կանոնադիւր կողմից ալ Երանոց
մի կայ, որ յատկապէս փոքրիկ
մանկիւններու համար է, որոց եւ
թիւն է 18 :

Միհրան է. Տեղեկեան, դա-
ստիարակ Գեղարկութեան :

Սիմեոն է. Բակրեան, դասա-
խօս Գծարկութեան :

Թարութիւն է. Անանեան, Ոգ-
նակալ կառավարիչ :

Որբանոցն ունի նաև ուրիշ ինն
պաշտօնականներ. չորս պահուորդ-
ի պահպանութիւն զիշերոյ, մի
հանգրձանագաւ, մի սեղանագետ
և մի օգնական, մի տնտես և մի
օգնական :

Աստանոր կարծէ արտատպել
Տեղեկաբերին սա հետեւեալ տո-
ղբը, «Հոգաբարձութիւնն իւր
կրթանէ հետեւ մասնաւոր ուղա-
րութիւն ընծայելով որբանոցն,
չառ շանաց իւր իրմբ բաղձանաց
համաձայն բարձրացնել նորա ըն-
թացքը, մի կանոնաւոր գիշերօ-
թիկ վարժարանի մը ուղղութիւն
տալով, վասն զի այս կերպ հա-
սարակաց վարժարան մի, ուր ու-
սանդներէն շատերը Գասարանի
են, կրնար օգտարանի գաւառաց
համար օգտակար հանգիստալ,
իւր ծոցին դուրս տալով կանոնա-
ւոր ուսուցիչներ արհեստից վար-
պետներ և միանգամայն Տեղու-
թեան և Աղբիւր օգտակար ան-
դամներ (1) : Հիւանդանոցի Պիտ-
ճէն մինչև վերջը, այս նպատա-
կին դէմ ելնելով, Հոգաբարձու-
թիւնն պարտաւորեցաւ բուսակա-
նալ մը ծրագիրն սակաւ ինչ ըն-
դարձակելով, ինչպէս տեսնուե-
ցաւ, և հետեւեալ կարգադրու-
թիւններով և տնօրէնութիւննե-
րով որք մասամբ մի քաղաքա-
կրթութեան տարերքներն կը
կազմեն և մասամբ մի կը գիւր-
ցնեն իրեալ նպատակին ճամ-
բան :

1. Որոշեց չընդունիլ և չպահել
ի վարժարանն անբարեբաւոյ և
արատաւոր անցեալ ունեցող տը-
ղայներն, որք այլոց անմեղ ու-
սանդաց չար օրինակ կը ընծայեն :

2. Մասնաւոր ուղարկութիւն
նուիրեց Որբանոցի աշակերտաց
նմշարներին, անկողնոց, զգես-
տուց, ճերմակեղնաց մաքրու-
թեան, միանգամայն անտէր բա-
րոյականին, որք անհրաժեշտ
պէտքեր են առողջապահական
տեսակէտով :

3. Ձեռնանաց վրայ իբրեւ առող-
ջապահիկ միջոց աւելցուց նաև
մարմնամարզութիւնն՝ անոր վե-
րաբերեալ գործիքներն ևս հայ-
թայթելով :

(1) Ժամանակաւ յատկապէս
Աղբ. Մասնաւորութեան հաս-
տատութիւն, Ս. Փրկչեան այդ
Որբանոցն Աղբիւր և Տեղութեան
օգտակար իւր անդամներ ար-
ուս, որոց խառնըմանիւն այսօր
իւր ընտանի ապագային մէջ կը
փայլի ի մեծ պատիւ և ի փառս
այդ Որբանոցի և նոյն ժամանակի
ուսումնասէր և աղքատի խնա-
մակալաց :

4. Հաստատեց մի ընթերցարան,
ուր տղայք ընթերցէ յետոյ ընդհ-
Գասարանին հակողութեան
ներքէ. կը կարգան զանազան
օգտակար ու հրահանգիչ մատ-
եաններ չալեւելն, Տաճկանի,
Ֆրանսերէն և Անգլիական լե-
զուններով և լրագրեր, զորս նը-
ուրած են, Մասիսի, Հայրենի-
քի, Լոյսի, Մանգուսի, Թերթե-
մանի, Արարատի, Արձագանքի,
Մամուլ և վաղըթի Մեծապատիւ
Խմբագրապետը :

5. Որբանոցի յատկապէս խնա-
ւոր համար դասատուաց փոփո-
խութիւն մը ընելով, կարգեց
այնպիսի դասատուներ, որոց մե-
ծագոյն մասն ինչպէս նշանակեալ
ցանկէն յայտնի է, աղբիւր բաւա-
կան ծառայութիւններ մատու-
ցած են :

6. Որբանոցի Գրատունը բարե-
կարգեց՝ արդէն զանաւոր մի-
տեղից վրայ չորս հարիւր կողոր
ծագոյն մասն ինչպէս նշանակեալ
նիւթերու վրայ ճառող գրքեր
անկեղանով :

7. ի պաշտօնէ հրաւիրեց Պատ-
ուարժան Ուսումն. Խորհուրդն,
որ Որբանոցի աշակերտաց յա-
նգրութեան (1) վիճակն ստու-
գէ, դաստիարակեան մէջ օտը-
քնէ, և ըստ այնմ ուսման նոր
Յայտագիր մը խմբագրէ ի պէտս
ապագայ բարեխաղութեան պա-
տուարեալ որբոց :

Ահաւասիկ այս է Որբանոցին
ներկայ ուսումնական և բարոյա-
կան իրիւթիւն, որ քաջաշնորհեան
արժանի է գրեթէ ամեն տեսա-
կէտով » (Երանոցի)

Ա. Հ. Վ. Ա. Ը. Ս. Ո. Ի. Տ. Ա. Ն.

Սուրբ Երանոցի հազարամեակ
պիւր ինչիւր աշխարհ թաշա կա-
ղէթարտաւոր անկեղան վարա-
նալը նշել իմ միջ տիր :

Սուրբ Երանոցի տիգրաթիւ
ուսումնական և բարոյական
վե կէշնաւ Գործը տեսնելով ինչ
նիւ պէտքնաւ մեքսիկա Արապ
գաղարկի միջնորդութեան պիւր
մահ իրաւունք իմ տիրութեան, պու-
խուստուստ պաղը միւր պալաթ
կէտով »

(1) «Հոգաբարձութիւնն իւր քա-
ռամեալ պաշտօնավարութեան
լրանալուն ուղեով նիւթական
համարատուութիւնն առաջ իւր
բարոյական համարատուութիւնը
նկատելով, 1882 թվականի 21ին
Որբանոցի թէ ընդհանուր քնու-
թիւնը կատարեց ի ձեռն քալա-
հմուտ քննչաց, որոց վկայութիւն
ներք զիտողութեան տուածին
մէջ պաշտօնագրութեան հանգեան
ի քաջաշնորհութեան ուսումնալաց
և ի ներկայութեան բարձրաստիճան
եղբիւրեականաց, Աղբիւր պաշ-
տոնէից և բազմաթիւ ժողովուրդ-
եան » :

պէտքնաւ միւր պալաթ կէտով
կէտով »

Սուրբ Երանոցի Պարագիծ
արարեալ զուսուրա կէտն քա-
րը զարգացրէ փոխարէն ընթեր-
գը յանդէ (Մեծաշնորհ) Երանոց
վիտաթը զանա օրունամայր տըր
1882 սենեկսնտէ մեղքիւր մահալ-
լեւտէ հիշել իր ամբարտեւ ընթեր-
չը զյա հազարամեակ հալուսէն
մալիւմաթ թալալ իմ տիրութեան
տէ, մեղքուին նաւնը ինքիմիւ
օլան եւրոպը պիւր աստաթ
խմբագրապետը :

Սուրբ Երանոցի մալիւմաթը տալի
միւր քննչաց օրունամայր ընթեր-
չը յալալ է համարել վերաւոր խոր
վեգարի անիւրէյն նապարէն պու-
հալ թէպէտտիր իմ միջ տիր :

Սուրբ Երանոցի գրամը մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Պէտքն—Երանոցի աշխարհ քալա-
լուստը զարգացաւ, ճիւղարտաքի
աշխարհի պիւր պուրալը իւր
րինէ պիւրալը պիւր քալալ երեւ
հալ թէպէտտիր իմ միջ տիր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

Սուրբ Երանոցի մեղքիւրն
տա սաքին Արապար՝ միւր քալա-
սալ տէրիւրութեան, Երանոցի չի-
քեպէթը իմ պաղը մեծաւոր
տան վե պաղը վերիւրեւեան վե
պաղը սուր իմ փոխարէն մէն
օրունամայրեան նալի խոր :

ԼԱՆԵԹԼԻ ԳՐԸ

(ՄԵԼԵԼԵԼԵ) ԵՄԵԼ ԲԻԵՊԻՐԻԿ

Ա.

ԲՈՒՎԱՆ ՄԱՐՏՈՇԸ ԶԵՆԿԻՆ ԻԹՄԵԼ ԻԹԹԵՐ

(1914 թվականի 1-ին համար)

— Եւ, նախքան սեպտեմբեր, Էկեր վաղը կէշիւ հեր չէ ունեւորը ի-
սէ, պէտքն օ տեղիւն չէ օրուր, ճէվալ վերտի զըզ մահուան պիւր քալալ
— Սեպտեմբեր, Պարսի, տեղի Ռուսիա սուրբը միւր քալալ մէջի տէ-
միւրիւրէ իմ միւրիւրէ, զայիւրա տուածին իմ միւրիւր Մարտոշ սեղի պիւր աղ
ուսումնալոր, Էկեր եւրոպը իւր իւր, պու կիւն տեղիւր կիւն տիր Սեպտե-
միւր կէշիւ միւր Սեպտեմբեր օրունամայր օրունամայր
— Պէտքն անկեղան կէտով
— Պարտաւոր միւր
— Սալը, Սիւրբիւր քալալ կէտով
— Սալը, տեղի Սիւրբիւր կիւն տիր իւր
— Վալալ միւր մեղքիւր կիւն տիր իւր զարգացալ կէտով կիւն տիր : Գարալ
տեղիւր մի, վաղը իւր քալալ կէտով, օ մեղքիւր իւր քալալ կէտով միւր
— Իւր իւր, իւր պիւր իւր իւր, օ մեղքիւր իւր քալալ կէտով, իւր քալալ
— Իւր իւր, իւր պիւր իւր իւր, օ մեղքիւր իւր քալալ կէտով, իւր քալալ
— Իւր իւր, իւր պիւր իւր իւր, օ մեղքիւր իւր քալալ կէտով, իւր քալալ
— Իւր իւր, իւր պիւր իւր իւր, օ մեղքիւր իւր քալալ կէտով, իւր քալալ
—
